

HADÎD

﴿ ٥٧ ﴾ سُورَةُ الْحَدِيدِ

Sûrei Hadid denilen bu Sûrenin medenî olduğunu söyleyenler olmuş ise de cümhurun beyanına göre doğrusu mekkidir. Maamafih İbni Atiyyenin tasrih ettiği vechile içinde medenî olan âyetler bulunduğu da ihtilâf yoktur.

Âyetleri - Yirmi dokuzdur.

Kelimeleri - Beş yüz kırk dördtür.

Harfleri - Bin dört yüz yetmiş dördtür.

Fasılası - من بز ر د harfleridir.

Bu Sûre, evvelki Sûrenin âhirini bir tafsıl ile başlar. Şöyle ki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِیْزُ
الْحَكِیْمُ ﴿٢﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ یُحِیْ وَیَمِیْتُ وَهُوَ
عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ﴿٣﴾ هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ
وَهُوَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ ﴿٤﴾

Sh:»4729

﴿٤﴾ هُوَ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِی سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوٰی عَلٰی الْعَرْشِ یَعْلَمُ مَا یَلِجُ فِی الْاَرْضِ وَمَا یَخْرُجُ مِنْهَا
وَمَا یَنْزِلُ مِنَ السَّمٰءِ وَمَا یَعْرُجُ فِیْهَا وَهُوَ مَعَكُمْ اَیْنَ مَا كُنْتُمْ
وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرٌ ﴿٥﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ
وَإِلٰی اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿٦﴾ یُوْلِجُ اللَّیْلَ فِی النَّهَارِ وَیُوْلِجُ

النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١﴾

Meali Şerifi

Tesbih etmekte Allahı Göklerde ve yerdeki, o öyle azîz, öyle hakîmdir 1 Göklerin ve yerin mülkü onun, hem diriltir hem öldürür, hem o her şey'e kadîrdir 2 Odur, evvel-ü âhir ve zâhir-ü bâtin, hem o her şey'e alîmdir 3 O odur ki Gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra arş üzerine istiva buyurdu, Yere gireni ve ondan çıkanı, Gökten ineni ve ona yükseleni hepsini bilir ve her nerede olsanız sizinle beraberdir, hem Allah her ne yaparsanız görür 4 Bütün Göklerin ve Yerin mülkü onundur, ve bütün işler Allaha irca' olunur 5 Geceyi gündüze sokar, gündüzü geceye sokar ve bütün sînelerin künhünü bilir 6

1. ﴿سَبِّحْ لِلَّهِ﴾

Allahı yâhud Allah için tesbih etmekte -TESBİH, Allah Tealâyı Cenabı

akdesine lâyük olmiyan şâibelerden gerek itikaden, gerek kavlen ve gerek kalben tenzih etmek ve uzak

tutmaktır. Takdis de böyledir. Bunlar esasen uzak gitmek ve uzaklaştırmak ma'nasından me'huzdur. «

«قَدَّسَ فِي الْأَرْضِ» da Arzda «سَبِّحَ فِي الْمَاءِ» derler. Suda uzağa gitti demektir.

uzağa gitti ma'nasına gelir. (Sûrei Bakarede « قَالُوا سُبْحَانَكَ ۝ ۝ ۝ » âyetiyle Sûrei İsrânın

başına bak).

Sh:»4730

« شَكَرْتُ لَهُ وَنَصَحْتُ لَهُ » gibi te'kid için ziyade kılınmış sıladır veya « لِلَّهِ » de lââm ya «

Allah için ma'nasına ta'lildir. ﴿ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ Göklerde ve Yerde ne

varsa hepsi - « مَا » esas i'tibariyle ukalânın gayriye mahsus ise de «

﴿ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ta'biri bunlarda gerek cuz'iyet ve gerek istikrar suretiyle

bulunanların hepsine şamil olur. Binaenaleyh gerek melâike ve mü'minîn gibi lisanı kal ile ve gerek sairleri

gibi lisanı hal ile söyliyenerin hepsi dahil olmak üzere mecaz bir ma'na murad olunmuştur. Çünkü

mevcudat efradından her ferd imkân ve hudusu ve arzettiği nizamı san'at ile sanî Tealânın noksandan

münezzeh ve kemali azamet ile muttasıf olan vücudi subhanîsine delâlet etmektedir. Sûrei İsrada «

﴿ وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ ﴾ âyetin bak

﴿ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾ tesbihin vechine işarettir. 2.

﴿ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ya'ni bütûn âlemde her vechile tesarrüfi küllî, iyca

ve i'dam vesair bilinen ve bilinmeyen tesarrufat onun ﴿يُحْيِي وَيُمِيتُ﴾ - mülk ahkâmından

ba'zısını tafsıl ﴿وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ hepsini bütün şeraityle fezlekedir. 3.

﴿هُوَ﴾ odur. ﴿الْأَوَّلُ﴾ evvel - her şeyden ilkin, bidayeti yok hepsinden akdem, çünkü

hepsinin mebdei ve mübdi'idir. ﴿وَالْآخِرُ﴾ ve âhir - hepsinin fenasından sonra bakı «

﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ . ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَبْقَىٰ
﴿وَجْهَ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ mantuklarınca hepsi helâk ve fenaya gider,

gidebilir, ancak o kalır. Bütün mevcudatı mümkün illetlerinden kat'î nazar edilince haddi zatinde hâlik ve

fânîdir. Sonra bütün umur ona irca' olunur. Binaenaleyh o hepsinden evvel olduğu gibi hepsinin gayesi,

müntehayı vücuddur da ﴿وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ﴾ hem

Sh:»4731

de zâhir-ü bâtın - zâhir, varlığı her şeyden âşikârdır, çünkü, her şey onun vücuduna delildir. Hiç bir şey

yoktur ki vücudda zuhur ederken daha evvel onun vücudunu isbat etmiş olmasın. Maamafih her zâhiri o

zannetmemelidir. Çünkü o zâhir olmakla beraber bâtındır da, havass ile his, hayal ile tehayyül

olunamayacağı gibi hakikati akılların idrâk ve ihatasına sığmaktan münezzehtir. Binaenaleyh ne yalnız zâhir

ne de yalnız bâtin diye hükmetmemeli, hukmü atıftan sonra yaparak zâhir-ü bâtin demelidir. Evvel ve âhir

de böyledir. Ebüssü'udun da ihtarı vechile « وَالظَّاهِرُ » deki «vav» bu iki vasıf mecmuunu evvelki iki

vasıf mecmuuna atfeder. Şu halde buna nazaran hüküm ba'derrabittir. Maamafih hepsinde hüküm, rabittan

sonra olmak daha evlâdır. Çünkü «hüve» zamiri Allah ismi celâline raci'dir. Allah ismi ise bütün esma ve

sıfatın mertebeli cem'idir. Halbuki birçokları bundan gaflet ederek vahdeti vücud namına hatalara

düşmektedirler. ﴿ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴾ ve o her şey'e alîmdir. Binaenaleyh kendini de

bilir. Bâtin isminden kendine nazaran da bâtin olduğu zannedilmemelidir. Burada bu tezyil bu şübheyi defi'

içindir. 4. ﴿ هُوَ الَّذِي خَلَقَ الْخَبْأَءَ ﴾ - bu da mülk ahkâmından ba'zısını beyandır.

﴿ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ﴾ - A'raf ve Fussilet Sûrelerine bak.

﴿ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ ﴾ Sonra arşüzerine istiva buyurdu - ya'ni halk idip

birakivermedi, emri tedbir edip duruyor. İstiva mes'elesi hakkında Surei A'rafta tafsilât geçti bak.

﴿ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ ﴾ Yere gireni de bilir - tohumlar gibi

﴿ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا ﴾ ondan çıkanı da - ekinler gibi

﴿ وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ ﴾ Gökten ineni de - yağmurlar gibi

﴿وَمَا يَعْزَجُ فِيهَا﴾ ona çıkanı da, - buharlar gibi

﴿وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ﴾ ve her nerede olsanız o sizinle beraberdir. - İlmi ve kudreti

yanınızdan ayrılmaz ﴿وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ ve Allah her ne yaparsanız basirdir.

- Görür ona göre cezasını verir. 5. ﴿لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ - Bu bir kerre

iptidada zikrolunduğı gibi bir kerre de îadede zikrolunarak te'kid olunuyor. Çünkü ikisinin de mukaddimesi

gibidir. Bir de istihlâftan bahsedileceğı için bu ihtarın te'kidinde başkaca bir faidei mühimme de vardır.

﴿وَالَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾ ve bütün işler Allaha irca' olunur -çünkü evvel ve âhir

odur. Binaenaleyh gerek mal-ü milkinizde ve gerek sair hususattaki tesarrufatınız dahî evvel ve âhiri ona

irca' olunmak ve hepsi ona ubdiyyet namına icra edilmek iktıza eder. 6.

﴿يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾ - ya'ni zamanın

acı tatlı bütün inkılâbat ve tehavvülâtı onun tahti hukmündedir. Gamları sürura, sürurları gama tebdil eder.

Zulmet içinde nûr, nûr içinde zulmet yaratır ﴿وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ hem o

bütün sînelerin kühünü bilir. - En gizli fikirleri, niyyetleri, elemeleri, kederleri ve her türlü tehassüsâtı bilir.

Onun için:

﴿٧﴾ اٰمِنُوۤا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ وَاَنْفِقُوۤا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَخْلَفِيۡنَ فِيْهِ
فَالَّذِيۡنَ اٰمَنُوۤا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوۤا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيْرٌ ﴿﴾

Sh:»4733

﴿٨﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُوۡنَ بِاللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ يَدْعُوۡكُمْ لِتُؤْمِنُوۤا
بِرَبِّكُمْ وَقَدْ اَخَذَ مِيْثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيۡنَ ﴿٩﴾ هُوَ الَّذِي
يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِهٖ اٰيٰتٍ بَيِّنٰتٍ لِّيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى
النُّوْرِ وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٠﴾ وَمَا لَكُمْ اَلَّا
تُنْفِقُوۡا فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِيْرٰثُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَا
يَسْتَوِيۡ مِنْكُمْ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ اُولٰٓئِكَ اَعْظَمُ
دَرَجَةً مِنَ الَّذِيۡنَ اَنْفَقُوۤا مِنْۢ بَعْدِ وَقَاتَلُوۤا وَاَكْلًا وَعَدَّ اللّٰهُ
الْحَسَنٰتِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوۡنَ خَبِيْرٌ ﴿﴾

Meali Şerifi

İyman edin Allaha ve Resulüne de sizi istihlaf buyurduğu şeylerden infak eyleyin ki iyman edip de infak eyleyenleriniz için azîm bir ecir vardır 7 Hem neye iyman etmiyesiniz Allaha ki Peygamber sizi Rabbinıza iyman edesiniz diye da'vet edip duruyor, hal bu ise mîsakınızı da aldı? Gerçek mü'min olacaksınız? 8 O odur ki sizi karanlıklardan nura çıkarsın diye kuluna parlak parlak âyetler indiriyor 9 Muhakkak ki Allah size çok re'feli bir rahîmdir 10 Hem Allah yolunda neye infak etmiyesiniz ki Göklerin Yerin miyrası zaten Allahın [hepsi ona kalacaktır], fetihden evvel infak edip çarpışanlarınız diğerlerine müsavi olmaz, onlar sonradan infak edip çarpışanlardan derece i'tibariyle daha büyüktür, Bununla beraber

Sh:»4734

hepsine de Allah hüsneyi va'd buyurdu. Allah her ne yaparsanız da habîrdir.

7. ﴿أَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ sıfatı bervechi balâ zikrolunan Allaha iman etmekle

beraber Resulüne de iman edin - çünkü onun tebligatını, emirlerini nehiyelerini o getirecek, o beyan

edecektir. İman edin de ﴿وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ﴾ hakkında sizi

istihlâf eylediği şeylerden infak eyleyin - ya'ni hakikatte mülk onun olduğu gibi milk de onundur. Siz onun

olduğunuz gibi sizin milk diye sahib olduğunuz şeyler de onundur. Ancak size salâhiyyet verip onlarda

tesarruf etmek için sizi halîfe kılmıştır. Ondan dolayı bir vekîl ve nâib gibi izin verdiği hususatta tesarruf

edebilirsiniz. O halde iman ediniz de sizi öyle istihlâf ettiği mal-ü menalde kendinizi asîl değil, onun nâibi

bilerek onun yolunda ve beyan ettiği hususatta sarf-ü infak ediniz.

وما المال والاهلون الا ودايع ولا بد يوماً ان ترد
الودائع

Bazıları bu infaktan murad zekâtır demişlerse de evlâ olan vâcib ve tetavvua şamil olmaktadır, Bu âyetler

Dahhâkten rivayet edildiği üzere Tebük vak'asında nâzil olmuştur. Binaenaleyh bu Surenin medenî olan

ayetlerindendir. 8. ﴿وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ﴾ Halbuki mîsaklarınızı da aldı - « أَخَذَ » zamiri

Allaha ve Resulüne de raci' olabilir. Allaha raci' olduğuna göre mîsaktan murad fitret mîsaki olan «

قَالُوا بَلَىٰ» mîsakıdır ki nasbı edille ve temkini nazar ile de te'vil edilmiştir. Resulullah'a raci'

olduğuna göre de ona olan biy'at olmak gerektir. Zira Übade İbni samit radiyallahü anhten rivayet

olunduğu üzere Resulullah'a

Sh:»4735

neşat-u keselde sem'-ü taat ve usr-ü yüsürde nefaka ve emri bilma'ruf ve nehiy anilmünker ve levmi

lâimden korkmıyarak Allah tealâ hakkında söz söylemek üzerine biy'at etmişlerdi. 10. «

﴿مِن قَبْلِ الْفَتْحِ﴾ - Fetihden murad Mekke yâhud Surei fethin nazil olduğu Hudeybiyedir. Bu

fıkradan da bu âyetin medenî olduğu anlaşılır. Vahidînin rivayetine göre bu âyet Ebubekiri Sıddık

radiyallahü anh hakkında nâzil olmuştur. Bununla beraber sebebin hususu hükmün umumuna mani'

olmayacağından fethi Mekkedden veya hudeybiyeden evvel infak ve mukatele yapan Mühacirîn ve

Ensardan Sabikunun hepsine şamildir. Onun için cemi' sıygasiyle ﴿أُولَئِكَ أَعْظَمُ﴾ -

buyurulmuştur. Ahmed ibni Hanbelin Hazreti Enesten tahrir ettiği vechile Halid ibni Velîd de Abdurrahman

İbni Avf Hazretleri arasında bir lâkırdı olmuştu, Halid, Abdurrahmana siz bizi sebkemiş olduğunuz günlerle

üzerimize uzanmak istiyorsunuz demişti, bu söz Hazreti Peygambere vâsıl oldu, bunun üzerine buyurdu ki

ashabımı benim için bırakın, nefsim yedi kudretinde olan zati â'lâya kasem ederim ki siz dağlar kadar altın

infak etseniz onların amellerine yetişemezsiniz. Bu hâdis « **أَوْلَعَكَ** » ile işaret olunanların

Hudeybiyeden evvel infak edenler olduğunu te'yd eyler. Zira Halid İbni Velîdin islâmı Hudeybiyeden sonra

Fethi Mekkenen evvel idi. Şu halde fetihten murad Hudeybiyye demek olur, Maamafih Zemaşerf gibi bir

çokları fethi Mekke demişlerdir.

Hüsna defe'at ile geçtiği üzere en güzel mükâfat, ya'ni Cennet

demektir.

Sh:»4736

﴿ ١١ ﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ
أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿ ١٢ ﴾ يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ
بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ بِشْرِيكُمْ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا

الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٣﴾ يَوْمَ
يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ
نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ
بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ
﴿١٤﴾ ينادونهم ألم نكن معكم قالوا بلى ولكنكم فتنتم
أنفسكم وتربصتم وارتبتم وغرتكم الأمانى حتى جاء أمر الله
وغرکم بالله الغرور ﴿١٥﴾ فاليوم لا يؤخذ منكم فدية ولا
من الذين كفروا ماويكم النار هي موليكم وبئس المصير
﴿١٦﴾ ألم يأن للذين آمنوا أن تخشع قلوبهم لذكر الله
وما نزل من الحق ولا يكونوا كالذين أوتوا الكتاب من
قبل فطال عليهم الأمد فقست قلوبهم وكثير منهم فاسقون ﴿١٧﴾

﴿١٧﴾ اَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ

الآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٨﴾ إِنَّ الْمُصَدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ
وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يَضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ
﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ
وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٢٠﴾

Meali Şerifi

Hani kim? o Allaha bir karzı hasen takdim edecek kimse ki Allah onu ona katlayıversin, hem onun için çok hoş bir ecir de var 11 O gün ki göreceksin o mü'minleri ve mü'mineleri, önlerinde ve sağlarında nûrları koşuyor, 12 müjde size diye bu gün o Cennetler ki Altlarından ırmaklar akıyor, içlerinde muhalled kalacaksınız, işte fevzî azîm odur 13 O gün ki o münafıklar ve münafikalar o iman edenlere şöyle diyecek: Bize bakınız nurunuzdan iktibas edelim, denilecek ki dönün gerinize de bir nûr araştırın, derken aralarına bir sur çekilmiştir, bir kapısı vardır: İçi: rahmet onda, dışı ise o cihetten azâb, onlara şöyle bağırışırlar: Bizler sizinle beraber değil miydik? Evet, derler: Ve lâkin sizler kendilerinize fitne yaptınız, gözettiniz, işkillendiniz, o kuruntular sizi aldattı,

Sh:»4738

tâ Allahın emri gelinceye kadar, hem sizi Allaha mağrurlandırdı o aldaticı mağrur 14 Artık bugün ne sizden,

ne de o küfredenlerden fidye kabul edilmez, sığınacağınız yer ateştir, lâıyığınız odur, ona gidiş de ne

fenadır! 15 Ye o iman edenlere çağı gelmedi mi? ki kalbleri Allahın zikrine ve inen hak aşkına huşu' ile

çoşsun ve bundan evvel kendilerine kitab verilmiş sonra üzerlerinden uzun zaman geçip de kalbleri

katlaşmış ve ekserîsi fiska dalmış bulunanlar gibi olmasınlar 16 İyi biliniz ki Allah Arzı ölümünden sonra

diriltir, işte sizi âyetleri beyan ettik gerek ki aklınız ersin 17 Şübhesiz sadaka veren erkekler ve dişiler ve

Allaha öyle karzı hasen takdim edenler, verdikleri kendileri hesabına kat kat katlanır, bir de onlara pek hoş

bir ecir vardır 18 Hem Allaha ve Resulüne iman edenler hep onlar aynî siddikler ve şehidlerdir, Rablarının

indinde onlara onların ecirleri ve nurları vardır, âyetlerimizi tekzib edenlere gelince işte onlar hep Eshabi

cahîmdir. 19

11. ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا﴾ ilh... - Bu âyetin bir nazîri

Sûrei Bekarede geçmişti bak. KARZ, ya'ni ödünç, iptidaen âriyet intihaen bey'i sarf olan bir muameledir.

Karzı hasen güzel ödünç demek ise de burada malın en iyisini seçip Allah rızası için ihlâs ile efdal cihata sarf etmektir. Demişlerdir ki karzı hasen on sıfatı cami' olandır. Birincisi halâlden olmalı, çünkü Allah Tealâ temizdir temiz olmayı kabul etmez, ikincisi kişinin malik olduğu malın en iyisinden olmalı, üçüncüsü kişi sıhhatte olup yaşamak ümmiydini besler ve fakırlıktan korkar muktesid olmalı, dördüncüsü en muhtac ve evlâ olana vermeli, beşincisi ketmetmeli söylememeli, altıncısı arkasından başa kakmamalı, eza etmemeli, yedincisi maksadı sırf Allah rızası olmalı, sekizincisi verdiği çok olsa da az ve ehemmiyetsiz görmeli, dokuzuncusu en sevdiği malından olmalı, onuncusu fakîre iysalinde evine götürüvermek

Sh:»4739

gibi onu en ziyade memnun edecek şekli intihab etmeli. Burada Allaha karzı hasen ta'biri mecazdır. Malının en iyisini ve efdali cihatı intihab ederek fısebîillâh ihlâs ile Allah Tealânın kat kat ecr-ü ivazını teahhüd buyurması itibariyle bir karzı hasene teşbih olunarak fiilde bir istiarei tebe'iyye veya hey'ette bir isti'arei

temsiliyye yapılmıştır. 12. ﴿يَوْمَ تَرَى﴾ göreceğin günü - « لَهُ أَجْرٌ » zarfına veya «

فِيضَاعَفَهُ » ya yâhud mahzuf « اذْكَر » fi'line müteallıktır. Ya'ni Kıyamet günü «

يَسْعَى نُورَهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ » - İbni Ebi Şeybe ve İbni Cerîr ve İbni

Münzir ve İbni Ebi Hâtım ve Hâkim ve İbni Merduye tahrir etmişlerdir: İbni Mes'ud radiyallahü anh demiştir ki amellerine göre nur verilir, sıratı geçerler, kiminin nuru dağ gibi, kiminin nuru ağaç gibi, en aşağısı nuru baş parmağında olandır ki bir yanar bir söner. Bahırde der ki zâhir olan bu nur iki kısımdır: Birisi önlerindedir gidecekleri yeri tenvir eder, birisi de sağlarındadır. Cumhur demişlerdir ki nurun aslı yeminlerinde olandır, önlerindeki ondan yayılan ziyadır. Bir de denilmiş ki « با », « عن » ma'nasına olup yeminlerinden demektir ki her taraflarından ma'hasınadır. Bundan eyman ile ta'bir olunması şerefinden dolaydır.

Zemahşerî de şöyle der « بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ » denilmesi: çünkü Suadan sahaifi

a'mali bu iki cihetten verilir. Netekim eşkıyanınkiler sollarından ve arkalarından verilir اه . İbni Ebî Hâtım ve Hâkim ve İbni Merduye Abdurrahman İbni Cübeyr İbni Nadîrden tahrir eylemişlerdir. Ebu Zer ve Ebüdderda radiyallahü anhüma derlerdiki Resulullâh Sallâllahü Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: ben Kıyamet günü secdeye izin vereceklerin birincisiyim, izin verilip başını kaldıracakların da birincisiyim, başımı kaldırıp önüme, arkama, sağıma, soluma nazar ederim,

bakınca bütün ümmetlerin arasında ümmetimi tanırım. Yaresullâllah Nuh Aleyhisselâmdan ümmetine

kadar bütün ümmetleri nasıl tanırırsın? Denildi, buyurduki «

غُرٌّ مُحَجَّلُونَ مِنْ أَثَرِ الْوُضُوءِ» Abdest eserinden alınları, elleri ve ayakları parıldar ve

bu başkalarında yoktur. Ve kitabları sağlarından verilir onunla tanırım, yüzlerinde sucud eserinden

alâmetleri vardır onunla tanırım, önlerinde ve sağlarından ve sollarından koşan nurlarıyla tanırım. İbni Ebi

Hâtim, Ebu Ümame radiyallâhü anhten şöyle tahrir eylemiştir: Kıyamet günü bir zulmet salınır, ne mü'min,

ne kâfir hiç biri avucunu görmez, Ta Allah tealâ mü'minlere amelleri kadar nur gönderinciye kadar ilh... İbni

Cerîr ve Beyhekî ba'sde İbni Abbastan tahrir eylemişlerdirki: nas zulmet içinde iken Allah tealâ bir nur

gönderir, mü'minler o nuru görünce o cihete yönelirler, o nur onlara Allah tarafından Cennete delîl olur

اهـ . Bundan sonraki âyetin mazmunundan bizim anladığımıza göre bu nurun önlerinde ve sağlarında

koşması solda ve arkada bulunan münafıklar ve kâfirler istifade etmemek içindir. Binaenaleyh «

أَيْمَانِهِمْ» de her taraf ma'nasına taglib doğru olmamalıdır 13.

«يَوْمَ تَرَى» dan bedeldir. İbni «يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ»

Atıyye demiştirki «ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ» kavline de zarf olabilir. Yâni münafıkların

şöyle şöyle çığııştıkları gün mü'minler o büyük murada irecekler demektir. Münafıklar, Medîne'de olduğuna

nazaran bu âyetler de Medenî olmak gerektir. ﴿انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ﴾ bize

bakınız nurunuzdan ıktibas edelim - yâ'ni mü'minler nurları önlerinde ve sağlarında koşarak o büyük

murada irerlerken münafıklar yetişemeyib karanlıkta kalacaklar da mü'minlere arkalarından diyeceklerki

bizden tarafa bir bakın da nurunuzdan biz de ışık alalım, istifade edelim. Zira onlardan tarafa baktıkları

zaman

Sh:»4741

önlerinde bulunan nur o tarafa geleceğinden ondan istifade edecekler, yâhud bizi gözetin, bekleyin de biz

de size iltihak edelim ve bu suretle nurunuzdan ışık alalım. ﴿قِيلَ﴾ Denecek ki - mü'minler veya

Melekler tarafından denecek ﴿ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا﴾ dönün

arkanıza da bir nur almağa çalışın - bir nur bulmak vasıtası arayın. Evvelâ bu «dönüm emri», defolun gibi

bir azar, bir tarttır, siz dünyada dönecliği sever, irtidada vasıta arardınız, haydın dönün kabilse veya

dönmekte faide varsa dönün arkanıza da bir nur arayın, şimdi burada size bakacak yok. Arkaları, nur

taksim olunan mevkıf yâhud nurun sebebi olan iymanın tahsil olunduğu Dünyadır.

﴿فَضْرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ﴾ derken arlarına bir sur çekilmiştir. - SUR, bir şehrin etrafına dairen

madar çekilen hisara denilir. Burada mutlak hâciz mânası verilmiştir. İbni zeyd ve Mücahid buna A'raf

demiştir. Diğerleri ise A'raftan başka olduğunu söylemişlerdir. Ba'zıları mümane'at ve haylûlet mânası

vermişler ya'ni Münafıklar, Müminleri talebden men'olunacaklar demişlerdir. Sairleri de Cennet ile

Cehennem arasında bir sed demişlerdir. Öyle bir sur ki ﴿لَهُ بَابٌ﴾ onun bir kapısı var - Çok değil

bir kapı, Allahü a'lem bu iman kapısı olmalıdır. Ondan ancak Mü'min olanlar girebilecektir.

﴿بَاطِنُهُ﴾ Bâtnı - ya'ni o kapının yâhud surun içi ﴿فِيهِ الرَّحْمَةُ﴾ rahmet onda - künhü

ta'rif ve tasvire sığmayacak bütün sevab ve ni'met onun içinde ﴿وَزَاهِرُهُ﴾ dışı ise

﴿مِنْ قِبَلِهِ﴾ o yüzden - ya'ni o kapı veya sur cihetinden ﴿عَذَابٌ﴾ azâbdır. - Dışındakilere

azâb o cihetten gelir.

Sh:»4742

14. ﴿يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ﴾ Münafıklar, Mü'minlere: Biz sizinle beraber değil

miydik? diye bağırişirler - dünyada zahiren « اٰمنا » deyip Mü'min göründüklerini söylemek isterler. Buna

karşı Mü'minler ﴿قَالُوا﴾ diyecekler ﴿بَلَىٰ وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ﴾ evet..

ve lâkin sizler kendilerinizi fitneye soktunuz-ya'ni munafıklık ile mihnete düşürdünüz, ateşe doğru gittiniz,

helâk ettiniz ﴿وَتَرَبَّصْتُمْ﴾ ve gözettiniz - Mü'minlere musibet gelmesini beklediniz. Bunun da

sebebi ﴿وَأَرْتَبْتُمْ﴾ ve şübhe ettiniz işkillendiniz - inanamadınız, hakikaten Mü'minlerle beraber

olmadınız ﴿و﴾ ve - bunun sebebi ﴿غَرَّتْكُمْ الْأَمَانِيُّ﴾ ümniyyeleriniz sizi aldattı - Boş

temenniyyat ve hulyalarla kuruntularınıza mağrur oldunuz, Münafıklıkla o boş kuruntulara ireceğinizi, islâmın

muvaffak olamayacağını zannettiniz ﴿حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ﴾ tâ Allahın emri, ya'ni ölüm

gelinciye kadar mağrurlandınız ﴿و﴾ ve - bunun da sebebi ﴿غَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ﴾ o

aldatıcı mağrur, ya'ni Şeytan sizi Allaha güvencirdi - adam sende günahın zararı yoktur Allah gafur rahîmdir

afveder diye keyflerinizi arkasından koşturdu. 15. ﴿فَالْيَوْمَ﴾ ilh... - fa, sebebiyyedir, ya'ni o sebeble

bugün ﴿لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ﴾ sizden hiç bir fidyeye kabul edilmez - kendinizi kurtarmak

için her ne kadar fidyeye necat verecek olsanız kabul edilmez ﴿وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾

ne de küfredenlerden - sade sizin gibi bâtinen değil, zâhiren

Sh:»4743

ve bâtinen küfredenlerden de fidyeye kabul edilmez ﴿مَأْوِيَكُمْ النَّارُ﴾ me'vanız, sığınacağınız

yer, ateş, ya'ni Cehennemdir. ﴿هِيَ مَوْلِيَكُمْ﴾ işinizi görecektir hâminiz yâhud lâyıkınız, evlâ olan

cezanız odur. ﴿وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ o da ne fena masîrdir. - Ne fena gidilecek yerdir. Yahud ona

gidiş de ne fenadır. 16. ﴿الْمَ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا﴾ - Bu âyetin de mazmunu medenî

olduğunu andırır, maamafih mekkî olduğuna dair de muhtelif iki rivayet vardır. İbni Mes'ud radiyallahü anh

Hazretlerinden merviydir: İslâmımızdan henüz dört sene geçmişti ki bu âyet ile itab olunduk demiş, İbni

Abbas radiyallahü anhüma Hazretlerinden de şöyle merviydir: Cenabı Allah Mü'minlerin kalblerinde bir

betaet görerek Kur'anın nüzulünden on üçüncü sene başında itab buyurdu. Şu halde bu iki rivayet mütearız

demek olacağından birini tercih edemeyeceğiz. Bir de Mü'minler Mekke'de sıkıntı içinde idiler ki Medîneye

hicret ettiklerinde rızık-u ni'mete irince eski hallerine nazâran uyuşukluk gösterenler oldu, bu âyet de bunun

üzerine nâzil oldu denilmiştir. Lâkin bu da âyetin mazmununa pek mutabık görünmüyor. Çünkü âyet,

nihayetinde « فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ » demekle bu ma'naya temass

ediyor gibi ise de asıl siyakında bir tenezzül vukuuna değil, henüz vakti gelmedi mi? Diye matlûb olan bir

tekâmülün husulüne teşvik ve terğibi ifade etmektedir. Gerçi bunda bir itab vardır. Fakat bu itab, sebebi

nüzul olan ashabi kirama dinî neş'ede bir tedennî itabı değil, iymanda kemal âsarını ibraz ile islâmın

fa'aliyyete geçmesi için terakkî aşk-u heyecanını uyandırmak, istikbalde de o neş'enin sönmemesi için şart

olan ruhî bir kanuna tenbih etmek suretiyle tehyîc ifade eden bir teşvik itabıdır. Bu suretle buyuruluyor ki o

iyman edenlere çağrı, ya'ni vakt-ü zamanı

Sh:»4744

gelmedi mi? ﴿أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ﴾ ki

kalbleri Allahın zikrine ve inen hakka huşu' etsin - saygı ile boyun eğip itaat eylesin. Allahın zikri namı

ilâhînin anılması, yâhud Kur'andır inen hak da vukuata göre Kur'an ile tarafı ilâhîden nâzil olan ahkâmdır.

İyman evvelâ ma'rifet ve mahabbet gibi iki hâleti ruhiyyeyi tazammun eder. Sonra da Hak Tealâ tarafından

varid olan emir ve nehyine göre salih amellere müsareati ve mekârimi ahlâk ile tehallüku iktiza eyler. Yeni

iymana gelen kalblerde ilk tehassüslerin vicdanlara çarpışı kuvvetli ve binaenaleyh mahabbet neş'esi

şiddetli olsa da gerek ma'rifet ve gerek muktezayı iymanın tatbikatı i'tibariyle kemaline ermiş bir kalb gibi

yüksek melekâta ve fi'l-ü infialde, amelî sühulet ve i'tidale sahib olamaz. Netekim tuli emed ve müruri

zeman ile hissiyyat kocayarak neş'esini zayi' eder. Şevka fütur, kalbe kasvet gelir ve bu ruhî kanundan

dolayı ferdler gibi cem'iyetler de dinî neş'elerinde hadaset ve tufuliyet, şebab ve rüşd, kemal ve kühulet,

herem-ü şeyhuhet gibi tavrardan tavra muhtelif devirler yaşar. Ve bu suretle kucayan cem'iyetler ancak

neş'enin yenilenmesi tarikiyle ba's ba'del mevt gibi yeniden hayat kesbederek mevcudiyetini idame ve

yine o suretle tekâmülünü istihsal edebilir. Tevhidi hakk ile islâm, âleme bir likaullah neş'esi getirmiş idi ki

ona tenahî tesavvur olunmaz ve onun hiç bir neş'e ile mübadelesi tecviz edilmez. İstıkbalin âğuşı

imkânında gizlenen hiç bir Devlet, hiç bir neş'ei ni'met onun ihatası haricine çıkamaz. Rıdvanı ekber bütün

neş'elerin, saadetlerin gayesidir. Sabikun o neş'enin aşkıyle iman ve islâma sarılıyorlardı. Müşriklerin

kızgın taşlarla işkenceleri altında hiç fütur getirmiyerek ehad ehad diye zikrullah ile imanın şetaretini ilân

eden Bilâli Habeşî radiyallahü anh gibi Eshabı kiram hep o neş'enin şevkiyle

zevkyab

Sh:»4745

oluyorlardı. Sonra da bu neş'e günden güne feyz-u terakkiye müste'ib olarak «

«الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاتَّمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي» gününe doğru bir

tekâmül ta'kib ediyordu. Şübhesiz ki Eshabı kiram imanlarının ilk deminden itibaren kalbleri Eshabı kiram

imanlarının ilk deminden itibaren kalbleri huşu' ile çarpan ecillei enamdırlar. Bununla beraber efradın

tekâmül meratibinde seyir ve kabiliyyetleri ve her mertebede derecei huşu'ları mütefavit olduğu gibi ilk

zamanlarda cem'iyet itibariyle tezahüratında henüz o neş'ei inkişafını bulmamış, kuvvet ve şebab çağına

gelmemiş idi. İşte bu âyet bu ruh kanunlariyle islâm ma'şerinin, iman hasailinde ve amelî melekâtta

zikrullah ve ahkâmi hakka tam bir huşu' ve inkiyad melekesi edinerek fa'aliyyet çağına geçmeleri

zamanının hulûl ettiğini ihtar eylemektedir. Çünkü Sûrei Enfalde geçen «

انَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ
عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا

Tealânın nami celâli anılınca kalbleri çarpar ve âyâtı okundukça iymanları artar. Binaenaleyh iyman

edenler böyle olsun ﴿وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ﴾ ve şöyleler gibi olmasınlar ki

﴿أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ﴾ önceden kendilerine kitab, ya'ni Tevrat ve İncil verildi

﴿فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ﴾ sonra üzerlerine tuli emed vakı' oldu -zaman uzadı,

peygamberleriyle aralarında müruri zaman oldu, yâhud gaye uzadı, mev'ud olan maksad ve emel geçir

vedi, yâhud ecel uzadı, ömürleri uzayıp ölümü unutarak tuli emele düştüler ﴿فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ﴾

de kalbleri katılaştı-Allah namına zikr-ü nasihat te'sir etmez, hakka boyun eğmez, hak neş'esi duymaz

oldular ﴿وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾ «فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً»

hem içlerinden çokları fasıktirler. - Dinlerinin hududundan çıkmış,

kitablarındakini

terketmişlerdir « **فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ** ». Onun için siz onlar gibi olmayın, katı kalbli

de olmayın, fâsık de olmayın da Allah Tealânın zikrine, Kur'anındaki va'z-u tezkirine ve indirdiği ahkâmı

hakka itaat ve inkiyadı meleke edinecek vechile yumuşak ve ince kalbli olun. « **فَقَسَتْ** » deki «fa» da

zâhir olan sebebiyettir. Demek ki tuli emed, ya'ni zamanın uzaması kalb katılığına bir sebep gösterilmiştir.

Zira müruri zeman ile duyguların şiddeti söner, kalbler kasvet peyda eder. O halde hatırlara burada şöyle

bir suâl gelir: Müruri zeman kasveti kalbe sebep olunca üzerlerine zaman uzayanların ondan ihtirazı nasıl

mümkün olur? Ve bu surette onlar gibi olmasınlar demenin umum noktai nazarından faidesi ne olur? Bunun

cevabı: Usulde ma'lûm olduğu üzere böyle müruri zeman gibi kulların iradesine tâbi' olmyan hususatta

teklif, onun alâkadar olduğu ihtiyarî esbabı istihsale teallûk eder. Bunda da müruri zemanın hukmünü

kat'edebilecek esbabın teharrisiyle ictihada sevk var demektir. Bir de âyette asıl matlûb huşu'dur. Huşu' ise

irade ve ihtiyar ile alâkadar olan bir fıldır. Sonra esbabı tabi'iyeye karşısında da ye'se düşülmemek için

şöyle buyuruluyor: 17. ﴿اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾

Biliniz ki Allah Tealâ Arzı ölümünden sonra diriltir - şübhe yok ki onu dirilten Allah zamanın uzamasıyla

katlaşmış olan kalbleri de yeni bir intibah, bir neş'ei hayat ile diriltir.

﴿لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ işte size âyetleri beyan ettik. ﴿قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ﴾

gerek ki akl eder anlarsınız - da onlara huşu' ile sarılır, zamanın uzamasıyla dahi kasvete düşmemek için

kemali iyman ile çalışır, Kur'anın fezyiyle âleme yeni yeni hayatlar neşredersiniz. Bunu yapabilmek için de

fisebîillâh infak ve tesadduk en

Sh:»4747

birinci sebeplerden birini teşkil ettiğine şu suretle işaret buyuruluyor: 18.

﴿إِنَّ الْمُصَدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ﴾ ilh...

19. ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ﴾ hem Allaha ve Resulüne iyman edenler - ki

iymanlarının keyfiyeti surei « بقره » nin hâtimesinde beyan olunmuştu

﴿أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشُّهَدَاءُ﴾ onlar hep siddikler ve şehîdlerdir.-

SİDDİKLER; Allahı ve Resulünü tasdik ve tasdikına sadakatta en ileri gidenler. ŞEHİDLER: Allah yolunda

can veren mücahidlerki Cennetlik olduklarına şehadet edilmiş meşhudlar. Yâhud hakikatte ölmüş olmayıp

hayatta bulduklarına şehadet edilmiş olmakla henüz hazır demek olan şahidlerdir.

﴿عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ rablarının indinde - Allah yanında, ya'ni hakikî Mü'minler, Allahın hüküm-ü ilminde

siddikler ve şehidler hukmünde ve tıbkı onlar gibidirler. Çünkü Allaha ve Resulüne hakikaten iman etmiş

olanlar onlar gibi Allahın ve Peygamberlerinin bütün haberlerini tasdik ve imanına sadakat eder ve Allah

için onların fiillerine sıdk ile şehadet ve muavenet eylerler. Onun için ﴿لَهُمْ﴾ onlara - öyle sıdk-u

şehadet ile iman edenlere ﴿أَجْرَهُمْ وَنُورَهُمْ﴾ onların ya'ni siddiklerin ve şehidlerin ecirleri

ve nurları vardır. - Onlar da onlara mev'ud olan ecr-ü nura nail olurlar. Müfessirlerin beyanına göre şu fark

ile ki bunları onları gibi katlanamaz. Bu suretle seçilirler. Aralarında mahiyet farkı bulunmaz, lâkin

keyfiyet ve derece farkı bulunur. Ba'zı müfessirler de bu âyeti başka türlü rabt etmişler ve demişlerdirki «

﴿هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ nin haberi «أَوْلَئِكَ» da tamam olmuştur, burada vakfetmelidir. «

﴿وَالشَّهَادَةُ﴾ e ma'tuf değil, mübtedadır. Haberi «

﴿لَهُمْ أَجْرَهُمْ وَنُورَهُمْ﴾ dür. Ve bu üç zamirin üçü de şühedaya raci'dir. Buna göre

mâna

Sh:»4748

şu olur: «Allaha ve Resulüne iman edenler, onlar hep siddiklerdir. Rablarının indinde şehidler ise onların

kendilerine mahsus ecirleri ve nurları vardır,» Bu surette şühedadan murad «

﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ﴾ âyetinde olduğu gibi Peygamberler olmak

da melhuzdur.

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾

âyetlerimize yalan deyip küfredenler ise onlar hep eshabı Cahîmdir. - Cehennemde muhalledirler. Kazıy

Beyzavî derki bundan nânda hulûdun kâfirlere mahsus olduğu anlaşılır. Zira terkiht ihtisasa delâlet ettiği gibi

suhbet de orfen mülâzemeteye delâlet eyler.

Mü'min ve kâfir iki kısmın âhıretdeki hallerini bu suretle beyandan sonra Dünyanın, yâni âhıret saadetini

istihsâl için sarf olunmıyan fanî hayatın ehemmiyetsizliğini tasvir ile Âhıret kazancına teşvik için

buyuruluyorki:

﴿٢٠﴾ اَعْلَمُوا اَنَّ مَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ وَاَزِيْنَةٌ وَتَفَاخُرٌ
بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ
نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرِيْهِ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُوْنُ حُطَّامًا وَفِى الْاٰخِرَةِ
عَذَابٌ شَدِيْدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا
مَتَاعُ الْغُرُوْرِ﴾

﴿٢١﴾ سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ
السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ذَلِكَ فَضْلُ
اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٢﴾ مَا
أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ
مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَاهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٣﴾ لِكَيْلَا
تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَيْكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٤﴾ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ
بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٥﴾ لَقَدْ
أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ
لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ
لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ

عَزِيزٌ ﴿٢٦﴾

Meali Şerifi

Biliniz ki: Dünyâ hayât bir oyun, bir eğlence, bir süs ve aranızda bir tefahur ve mal-ü evladda bir çokluk yarışından ibarettir, bir yağmur temsili gibi ki otu rençberleri imrendirmiştir, sonra heyecana gelir, bir de görürsün sararmıştır, sonra da olur bir çörçöp, âhirette ise şiddetli bir azâb bir de Allahdan bir mağfiret ve ridvan vardır. Dünya hayât bir aldanış metâından başka bir şey değildir 20 Siz Rabbinizden bir mağfiret ve eni Yerle Gökün eni gibi bir Cennete yarışın ki Allaha ve Resullerine iman edenler için hazırlanmıştır, o Allahın fadlıdır, onu dilediği kimselere verir, ve Allah, çok büyük fadıl sahibidir 21 Ne Arzda, ne de nefislerinizde bir musibet başa gelmezki biz onu fi'le çıkarmazdan evvel bir kitabda yazılmış olmasın, şübhesiz bu Allaha göre kolaydır 22 Şunun için ki gaybettiğinize gam yemeyesiniz ve size verdiği de güvenmiyesiniz, Allah çok öğünen kurulanın topunu sevmez 23 Onlar ki hem behillik ederler hem de halka behillik emrederler, her kim de ardını dönerse haberi olsun ki Allah, ganiy Hamîd o 24 Celâlim hakkı için biz Resullerimizi beyyinelerle gönderdik ve beraberlerinde kitab ve miyzân indirdik ki insanlar adaletle tutunsunlar, bir de demiri indirdik, onda hem çetin bir sertlik hem de insanlar için bir çok menfeatler vardır, ve çünkü Allah kendisine ve resullerine gıyabında yardım edenleri belli edecek, şübhe yokki Allah kavîdir

azîzdir 25

20. ﴿أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا﴾ Dünya hayat - yâni Âhîret kazancı için sarf edilmeyen,

âlemi beka ni'metlerinin iktisabına vasıta kılınmayan fâni hayat sırf çocukları aldatan ve yorgunluktan başka

semeresi olmıyan şu hallerden ibarettir. ﴿لَعِبٌ﴾ bir oyun - heves edilir, uğraşılır, boğuşulur.

Yense

Sh:»4751

de yenilse de netice itibariyle hiçe müncerr olur. ﴿وَلَهُوَ﴾ ve eğlence-insanı fâideli olan işinden,

gücünden, vazifesinden alıkoyan, ve vaktini öldürmekten başka bir işe yaramıyan lehviyyat

﴿وَزِينَةٌ﴾ va süs - zatî bir şeref bahşetmiyen ve kadınlar, çocuklar gibi gafilleri aldatan gayimler

kuşanımlar, ciciler biciler kabîlinden mücerred bir nümayiş ﴿وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ﴾ ve aranızda bir

tefahur - ben senden üstünüm, ben fülân oğluyum gibi bir öğünüş bir kurum. TEFAHUR, iftihar yarışı

etmektir, Fahr-u iftihar ise kişinin kendinden haric olan şeylere güvenib öğünmesidir.

﴿وَتَكَاتُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ﴾ ve emval-ü evladda bir çokluk yarışı, bir gurur.

- İşte sırf Dünya için yaşayanlara hayat bunlardan ibarettir. ﴿كَمَثَلِ غَيْثٍ﴾ bir yağmur meseli

gibi ki ﴿أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ﴾ otu küffarı imrendirmiştir. - Burada küffar, şer'an ma'ruf

olan mânasıyle kâfirler demek dahi olabilir ise de İbni Mes'ud radiyallahü anh Hazretlerinden merviy

olduğu üzere çiftçi rençberler mânasına olması daha müreccahtır. Çünkü küfür, asıl lügat ma'nasında

örtmek demek olduğu ve çiftçiler tohumu toprağa atıp örttükları cihetle onlara da bu vasıf itlak edilir, otların

bitmesi de hayvanat dolayısıyla en evvel onları hoşlandırır. Ancak bu tabirin ihtiyar buyurulması ma'lûm

olan tevriyeden de half olmaz, Âhirete inanmıyan kâfirlerin hoşlandığı da hayvanî bir hayat olduğuna işaret

için bu ta'bir kullanılmış demektir. ﴿ثُمَّ يَهِيْجُ﴾ sonra heyecana gelir - çoşar, gürelir, yâhud

kurumağa yüz tutar körelir ﴿فَتَرِيَهُ مُصْفَرًّا﴾ bir de bakarsın

Sh:»4752

onu sararmış görürsün ﴿ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا﴾ sona bir hutam, bir çöp olur. - İşte Dünya

hayatın temsili budur. ﴿وَفِي الْأَخِرَةِ﴾ Âhirette ise ﴿عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ şiddetli bir

azâb var. - Dünya hayata inhimakin neticesi olur elîm bir acı. Onun için burada evvelâ azâb haber veriliyor

﴿وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ﴾ bir de Allahdan bir mağfîret - bütün günahları örten, zahmetleri unutturan,

kühü tasvire sığmıyan mağfiret ﴿وَرِضْوَانٌ﴾ ve bir rıdvan var - ki her şeyden büyük, her zevkten

üstün, Allahın rızasına irmek «رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ» mısdaınca hem merziy

hem razıy olmak, o ebedî hoşnutluk, bütün saadetlerin a'zamı, bütün safaların ekmelidir. Bu ise dünya

hayatı gaye edinmeyip Âhret için çalışan mü'minlere mev'uddur. Görülüyorki şedid bir azâba mukabil iki

şey zikrolunuyor: mağfiret ve rıdvan, bunda rahmetin galebesine bir tenbih vardır. Hasılı

﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ﴾ Dünya hayat, metaı gururdan başka

bir şey değildir. - Bir meta'dır fakat bir aldanma metadır. Hoş gibi görünür lâkin neş'esi humar ile zevkı

elem-ü hicran, azâbı niyran ile neticelenir. Ancak Saıyd İbni Cübeyr Hazretlerinden merviy olduğu üzere

metaı gurur olması, âhret talebinden alıkoyması cihetiyledir. Amma Allah tealânın rıdvanına ve Âhret

metalibine vesîle edinilmesi haysiyetile ne güzel meta', ne güzel vesîledir. O halde insan olanlar Dünya

hayatın geçici zevklerine kendilerini kaptırmayıp sonundaki o firak ile bir taraftan o şedid azâbı bir taraftan

da o mağfiret ve rıdvanı düşünmeli de yalnız azâb korkusuyle değil o mağfiret ve rıdvana lâyıy bir neş'e, bir

aşk-u mahabbet ile Âhret için çalışmalı, o büyük murada irmelidir.

Onun için buyuruluyorki: 21.

﴿سَابِقُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ
وَإِلَّا عَرَضُ الْأَرْضِ﴾ «ال عمرانده» - ilh - «ال عمرانده»
﴿سَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ﴾

» âyetine bak. MÜSARE'AT ve müsabaka, sür'at yarışı, geçmek yarışı, Mefhumen farklı olmakla beraber

mütelâzimidirler. «سَابِقُوا», müsabaka edin, yâni sizden evvelki ümmetlerin sabikununu geçmek ve

onlardan daha ileri olarak rabbınızın magfiretine ve tavsif olunan Cennet-ü rıdvana irmek için lâzım gelen

eshabı hazırlamak hususunda koşu meydanlarında yarışan yarışçılar gibi yarışın, güzel hayırlı amellerde

mücahede edin ﴿أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ ki o Cennet Allaha ve

Resulüne iman edenler için hazırlanmıştır. - O halde musabakanın aslını bu imyanda müsabaka teşkil

eder. Bu imyanda müsabaka ise Allah ve Resulünün tebligatını tasdik ve icrada mümkün olan mesainin en

yükseğini sarf eylemek, ya'ni yukarıda geçtiği üzere Allahın zikrine ve inen hakka huşu' ile itaatte yarış

etmek suretiyle olacaktır. ﴿ذَلِكَ﴾ O i'dad, ya'ni vadolanan o geniş Cenneti hazırlayış

﴿فَضْلُ اللَّهِ﴾ Allahın fadlıdır. - Üzerine vacib olduğu için değil, mahza fadl-ü keremiyle ihsan

ettiği bir atıyyesi bir bahşıdır. ﴿يُوْتِيهِ مَن يَشَاءُ﴾ o fadlını dilediği kimselere verir. - Onun

için onu öyle iman edenlere tahsis buyurmuştur. ﴿وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾ ve

Allah çok büyük fadıl sahibidir. - Onun için ona öyle büyük ve geniş bir fadıl çok görülmez, sizler hemen
iyman edip ona ermek için yarışarak çalışın da muvaffakiyeti yine onun fadlından ümid edin, fakat Dünya
hayatın peşin olan eğlencelerini bırakıp da böyle Âhirette mev'ud olan bir

Sh:»4754

mağfiret ve Cennet için yarışa kalkışmakta gerek memleket ve gerek nufus itibariyle bir takım dünyevi
zararlar, sıkıntılar, musibetler başa gelmek ihtimali varken öyle bir müsabakaya nasıl girişilebilir? Denirse
buyuruluyorki 22.

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ﴾
ne Arzda ne de nefislerinizde hiç bir musibet isabet etmezki her halde bir kitabda yazılı

olmasın - MUSİBET, hedefine isabet eden mermiy gibi insana şiddetle dokunan hadise ve felâkettir. Arzda
musibet, Arzda herhangi bir zarar ve harabîye sebep olan âfetler, ziyanlardır. Kuraklık, kıtlık hasılât veya
hayvanata âriz olan âfetler, ev veya şehir yıkımı, arazi zayayı, zelzele vesair her türlü zararlara şamil olur,
Nefislerdeki musibet de ölüm, hastalık, yara, bere, kırık, habis, işkence, açlık, susuzluk, züğürtlük gibi
canlara teallük eden acılardır. Tatlı muvaffakiyetler Allahın fadlı olduğu gibi bütün musibetler de Allahın

İlmi ezelfisinde veya Levhi mahfuzda yazılmış bir takdiridir. Öyle ki ﴿مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَاهَا﴾

O Arz, veya o nefisler veya o musîbeti yaratmamızdan, vücade getirmemizden evvel yazmışızdır, - O nasıl

mümkün olur denilmesin ﴿إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ zira o Allaha göre kolaydır. -

Çünkü Allah Tealâ madde ve müddetten müstağnîdir. O halde mukadder olan musîbetten ise kaçınmakla

kurtulunmaz. O yazılmış ise yalnız müsâbakaya girişenlere değil, kaçanlara veya oturup zevk ve rahatına

bakanlara dahi gelir çatar. Bu hususta böyle itikad etmeli ve o yolda hareket eylemelidir. Mesaibe karşı

böyle kadere itikadın kalbe kuvvet ve metanet vermek gerek acı ve gerek tatlı hâdisat karşısında

sarsılmamak faidesi vardır. Bu şöyle beyan buyuruluyor: 23.

﴿لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ﴾ o yazı şu hikmet içindir

Sh:»4755

ki gayib ettiğiniz Dünya ni'metlerine gam yemiyesiniz, yerinmiyesiniz - Allahın takdiri böyle imiş diye

mütesellî olup metanetinizi muhafaza edesiniz ﴿وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَيْكُمْ﴾ ve size

verdiği ile de güvenmeyesiniz - mağrurlanmayıp «

﴿هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي ۖ أَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ﴾ diye sonunu düşünesiniz.

Zira hepsinin mukadder yazılı olduğuna iymanı olan ve kalbleri Allahın zikrine ve inen hakka huşu'

duygusunu besliyen kimseler Allah Tealânın vukuat ile tebeyyün eden acı tatlı kaza ve kaderi tecelliyyatı

karşısında hasbelbeşeriyye müteessir veya metahassis olsa da kendini şaşırılmaz, ne gamın ıztrabına ne

de sevincin gurur ve heyecanına kaptırmaz. Hepsinin haktan indiğini ve nice gizli hikmetleri bulunduğunu

bilerek her iki halde de gönlünü Allahın mağfired ve rıdvani neş'esine bağlayıp huşu ve rıza hisleriyle

vazifesine bakar ﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾ Hem Allah çok iftihar

eden kurumlunun, ya'ni çok öğünen mağrurlanan kibirlilerin kendini beğenmişlerin hiçbirini sevmez - bu

tezyil ferahın mahzurunun ve mezmum olan nev'ini beyandır. Demek ki mezmum olan ferah kibir ve gurur

getiren fazla güveniştir. Zira « فَخُورٌ », mübalâğa sıygasıdır. Çok iftihar edici demektir. « مُخْتَالٌ » da

ihtiyalden ismi fail olup kendinde görünen bir fazilet tehayyül ederek kurumlanan mütekebbir demektir ki

kendini beğenmiş ta'bir ederiz. Aslında « خِيَالٌ » dan müştaktır. 24. ﴿الَّذِينَ﴾ « مُخْتَالٌ »

den bedel yâhud « هُمُ الَّذِينَ » ma'nasına mahzuf mübtedanın haberidir, sıfat olamaz. Çünkü «

﴿يَبْخُلُونَ﴾ nekire, bu ma'rifedir. Ya'ni şöylelelerini ki yâhud onlar öyle kimselerdir ki « مُخْتَالٌ »

behillik ederler - Sadaka ve iane vermekten Allah yolunda infak eylemekten mallarını kıskanır, esirgerler,

hasislik ederler ﴿وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ﴾

Nasa da behillik emrederler - bu emir iki vechile olur. Ya nasihat ediyormuş gibi doğrudan doğruya

ağızlarıyla söylerler, iktisattan, idareden bahsederek sıklığa, hasisliğe teşvik ederler. Yâhud halleriyle her

kese nekeslik nümunesi olurlar. ﴿وَمَنْ يَتَوَلَّ﴾ Her kim de ardını dönerse - Allah yolunda

infaktan yüz çevirirse ﴿فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ haberi olsun ki Allah, ganiy

hamîd ancak odur. Hiç ihtiyacı olmayan zatında mahmud ve memduh olan zengin ancak odur. Onların yüz

çevirmeleriyle onun hiç bir şey'i eksilmez, Zarar onların kendilerine aid olur. İhtiyac kendilerindir. Burada

Nafi', İbni Âmir, Ebû Ca'fer kıraetlerinde «هُوَ» siz «فَإِنَّ اللَّهَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» okunur.

Ma'na değişmez. Bunun üzerine hamdi iktiza eden eltâfi ilâhiyyeden ba'zılarını ihtar ve yüz çevirenleri inzar

siyakında buyuruluyor ki 25. ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ﴾ Celâlim hakkı için

beyyinelerle, ya'nî açık ve kat'î burhanlar ve mu'cizelerle Resullerimizi gönderdik

﴿وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ﴾ ve beraberlerinde kitab ve miyzân indirdik -

kitabdan murad cinstir. Yazının bildirilmesi de zımındadır. Miyzan da ma'lûm terâzi demektir ki âlemdeki

müvazenet kanununun bir alâmet ve mi'yarı olarak eşyanın müvazenetini ta'yin için kullanılır. Bunun

indirilmesi ise canibi haktan beşerin ilmine indirilmesi, ilham ile bildirilmesi, i'mal ve isti'malinin öğretilip

emrolunmasıdır. Ki bu da müvazaneyi anlayan bir miyzânı aklî ve fikrî ile alâkadardır. Böyle kitab ve miyzân

da indirildi. ﴿لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾ ki nâs insaf ve adaletle doğrulsun - âdî terâzi

tartabildiği şeylerde bir adalet, bir denkleştirme mi'yarı olmakla beraber hukukî müvazenelerin hepsini

ölçmek için kâfi değildir. Fakat adalet mefhumunun en mahsûs bir misal veya

vasitasını

Sh:»4757

gösterdiği için mîzan kelimesi mutlak adalet remzi olarak da kullanılır. Burada da miyzan hukukî, ictimai,

siyasî müvazaneyi ta'yin eden mi'yarı adalet ma'nasına olmak münasibdir. Müvazaneyi bozan adaleti ihlâl

edenlere gelince ﴿وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ﴾ Bir de demiri indirdik - ya'ni mebzulen yaradıp

mevcudiyetini bildirdik, kullanılmasını öğrettik ﴿فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ﴾ onda şiddetli bir beis -

kuvvetli bir darbe, çetin bir azâb var. Çelik silâhlar, harb âletleri ondan yapılır.

﴿وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ﴾ ve insanlar için bir çok menfaatler vardır. - İğneden ipliğe hiç bir san'at

yoktur ki onda demirin hizmet ve menfeati olmasın. Demir bütün sanayiin, hem bel kemiği hem eli ve tırnağı

gibidir. Mezarlar da onunla kazılır, şehirler de onunla yapılır, yiyecek de onunla, giyecek de onunladır.

Fahreddeni Razînin dediği gibi demirin insanlığa hizmeti altından çok fazladır. Denilebilir ki altın bulunmaz olsa Dünya maslahatlarında büyük bir eksiklik olmaz. Lâkin Demir bulunmasa hemen hemen bütün mesalihi dünya muhtell olur. Zamanımızda makinecilikle demir sanayiinin vâsıl olduğu derece ise hemen hemen her şey'i istilâ etmiştir. Hem be'si şedîdi artırmış, hem menafı çoğaltmıştır. Öyle ki Devletler küçük bir kağıt parçasını altın yerine ikame ederek altının kıymetini değilse de tedavülünü hayli tevkîf etmiş ve hattâ altın mıkıyasının kaldırılmasını bile lâkırdı sahasına atmış oldukları halde demirin bir iğnesini eksiltmek şöyle dursun demir ihtiyacının günden güne şiddetini artırdığını görmekten başka bir şey yapamamaktadırlar. Şübhe yok ki beşeriyetin böyle her taraftan demir çemberleriyle kuşatılması ve derelerin tepelerin demir makinelerden savrulan dinamit ateşleriyle dekken dekkâ edilmesi nice kalblere kasvet vermekte ve kitab ve mîzan düşünmeyip yumuşak düşeklerde

Sh:»4758

rahate meftun olan veya engin cehalet ve atalalet derelerinde çalıp oynamak isteyen nice milletleri «

وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ» mazmununca demir kışkaçlar içinde Cehennemî bir tazyık ile

ezmekte bu ise demirdeki şiddetli be'sin tezahüratından bulunmaktadır. Fakat bu şiddetli be'si bu kuvvetli

tazyıkı kırarak yüksek bir hürriyyet havası teneffüs etmek için cevvi Semaya doğru uçuran tayyareler de demirdeki lâyuhsâ menafiin şevahidi cümlesinden olduğunda şübhe yoktur. Hasılı demirin insanlar için menafı pek çok ve insanların demire ihtiyacı altın ihtiyaçlarından çok fazla olduğundan dolayı Allah Tealâ demiri altından çok ve kolay bulunur bir surette yaratmış ve altından önce keşfini müyesser de kılmıştır. Altını ise ihtiyacın killeli hasebiyle az ve nadirulvücut yaratmış ve zor bulunacak ve kirlenmez bir kıymet miyzanı yapılacak vechile ağırlık ve izzetiyle Arzın derinliklerine atmıştır. Allah tealânın cud-ü hikmeti ve kullarına rahmet ve mayeti âsarından biri de ihtiyac çok olan şeyleri tabiatte daha çok ve kolay bulunur bir halde yaratmış olmasıdır. Netekim hukema derler ki hayatta en çok ihtiyac hevayadır. Çünkü bir lâhza rielere vusulü münkatı' olsa insan derhal ölür. Allah tealâ da onu en çok ve en kolay bulunur ve kolaycacak teneffüs edilir bir surette yaratmış öyle ki insan hiç bir tekellüfe muhtac olmaksızın onu tabii olarak teneffüs eder. Suya ihtiyac hevedan az olduğu için onu bulmak biraz daha güç, yiyeceğe ihtiyac sudan az olduğu için onu bulmak daha güç, keزالik yiyeceklerin envayı da ihtiyacın mertebesine göre mütefavittir. Bulunması en zor olana ihtiyac daha az olur. Mücevherata ihtiyac daha az olduğu için onlar da cidden az ve çok zorlukla bulunur. Ve onun için kıymetli olurlar. Bütün bunlardan şunu anlarızki tab'an bir şey'e ihtiyac ne kadar çoksa o da hilkatte o nisbette çok bulunur. O halde Allahın rahmetine ihtiyacımız hepsinden

Sh:»4759

daha çok olduğu için Allah tealânın bize rahmetini her şey'in en kolay bulunan bir fadlı kılacağını da ümid

ve niyaz ederiz.

سبحان من خص العزيز بعزه والناس مستغنون عن
اجناسه
واذل انفس الهواء وكل ذى نفس فمحتاج الى انفسه

Bu âyetin nazîri « **اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ** » ve «
وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ » âyetleridir. Burada kitab ve miyzân ile demirin

münasebetlerine dair Fahrüddini Razî tefsirindeki şu güzel vecihleri okumadan geçmiyelim!

1- Teklifin medarı iki emirdir: birisi lâıık olanı yapmak, ikincisi de lâıık olmıyanı terk etmektir. Evvelkisi

maksud bizzattır. Zira maksud bizzat terk olsaydı hiç kimse yaratılmamak lâzım gelirdi. Çünkü terk ezelden hasıl idi. Lâyık olan fiil ise yâ nefse müteallık olurki o ulûm ve maarifir yâhud bedene müteallık olurki o da âlât ve cevarih ile amellerdir. İşte enfüsî fiillerden lââyık olanı yapmıya tevessül olunacak şey kitabdır. Hak bâtıldan, Delîl şübhedan onunle temyiz olunur. Bedenî fiillerden lââyık olanı yapmaya tevessül olunacak şey de mizandır. Çünkü amellerde en ağır teklifler, halk ile muameleye raci' olanlardır. Miyzan da adlin zulümden, fazlanın eksikten temyizine medar olandır. Demirdeki kuvvet ve şiddet de halkı lââyık olmıyan fiillerden zorla meni' vasıtasıdır. Hasılı kitab, kuvvei nazariyyeye; miyzan kuvvei ameliyyeye, demir lââyık olmıyanın define işarettir. Bu öçten en şerefli ruhanî maslahatlara riayet, sonra cismanî maslahatlara riayet, sonra da lââyık olmıyanlardan zecr olmak hasebiyle âyette bu tertibe riayet olunmuştur.

2- Muamele ya hâlık iledir, bunun yolu kitabdır.

Sh:»4760

Yâhud halk iledir bu da ya ahbab ile ya a'da ile olur. Ahbab ile muamele musavat ile, o da miyzan iledir.

A'da ile muamele de kılıç ve demir iledir.

3- İnsanlar üç kısımdır. Birincisi Sabikundur. Onlar halka kitabın muktezasına göre muamele ederler, insaf ederler. Kendi haklarında ise semahatli davranır intisafa müraceat etmezler, şübhe mevki'lerinden sakınırlar. İkincisi muktesitlerdir. Bunlar hem başkasının hakkına insaf ederler, hem kendi hakkını ister intisaf ederler. Bunlar için ise miyzan lâzımdır. Üçüncüsü haksızlar zalimlerdir. Bunlar kendi haklarında insaf isterler, fakat başkalarının hakkında insaf etmezler. Kendi canlarının yandığını istemez, başkalarının ise canını yakarlar. Bunlara karşı da kuvvet, demir lâzımdır.

4- İnsan ya hakikat makamındadır, ki bu nefsi mutmeinne ve mukarrebîn makamıdır. Bu makamda sükûnu ancak Allaha olur ve ancak kitabullah ile amel eder. Netekim «

أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» buyurulmuştur. Yâhud tarikat makamındadır, bu da

nefsi levvame makamı, eshabı yemîn makamıdır. Bu makamda ifrat ve tefritten sakınıp doğru yolda

gidebilmek için ahlâkı tanımakta bir miyzan lâzımdır. Yâhud şeriat makamındadır ki bu da nefsi emmare

makamıdır. Bunda ise nefsi terbiye için riyazatı şakka ve mücahede demiri lâzımdır.

5- İnsan ya mükâşefe sahibi vâsilîndendir. Onun enîsi ancak kitab ve zikrullahdır. Yâhud taleb ve istidlâl

sahibidir. Onun için de bir delil ve hüccet miyzanı lâzımdır. Yâhud da inad ve mükâbere sahibidir. Onun da demirle Arzdan defî lâzımdır.

6- Din ya usul veya furu'dur. Diğer bir ta'bir ile ya maarif veya a'mal ve ahlâktır. Usul kitabdan alınır.

Fürua gelince maksud insanların maslahatları ve adaletle doğruluklarıdır. Bu ise miyzan ile olur. Zira

miyzan

Sh:»4761

adalet remzidir. Bu iki tarıkı terkedenlerin de te'dibi için demir lâzımdır.

7- Kitab, Allah tealânın kitabında zikrelediği adl-ü insafı muktezı ahkâma işarettir. Miyzan da nası o

adl-ü insafa ibtina eden ahkâma doğru sevke işarettir ki bu hükûmetlerin işidir. Demir de temerrüd edenleri

kuvvet ve kılıç ile sevkın lüzumuna işarettir. Bundan anlaşılır ki kitaba sahib olan ulemanın mertebesi, kılıca

sahib olan ümeranın mertebesinden yüksektir. Daha çok münasebet vecihleri bulunabilirse de bu

zikrolunanlar tenbih için kâfi gelebilir. اهـ .

İşte Allah tealâ böyle kitab ve miyzan ve bir de insanlara hem beis hem de bir çok menafı olan demiri indirdi ki nas okumayı ve adalet ölçülerini bellesin, adl-ü hakkaniyyetle tutunsun, belini doğrultsun, muamelât ve harekâtında demirin be'sinden sakınsın ve onun kullanılmasını da öğrenip gerek siyaset ve gerek sanayi' ve ticaret noktai nazarından menafi'inden istifade etsin

﴿وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرَسُولَهُ بِالْغَيْبِ﴾ hem de şunun için ki Allah

kendisine ve gönderdiği peygamberlerine anilgiyab, ya'ni bilfil Hakkın huzuruna varmadan evvel yâhud gösteriş için değil hulûsi kalb ile yardım eden mücahidleri ilmi ezelisinde olduğu gibi fi'len de temayüz

ettirip belli etsin de ecirlerini versin - Allaha yardımın ma'nası dinine yardım ve iradei cüz'iyeyi sarftır. Sûrei

« أَنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ » de geçen « محمد »

﴿إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ şübhe yok ki Allah kaviydir, azîzdir. - Kuvveti pek çok. İzzetine

nihayet yoktur, her şey'e galib, her dilediğini yapmaya kadir, mağlûb edilmesine imkân tesavvur olunmaz,

harikalar yaratır bir sahib izzettir. Bu tezyîlin faidesi hem hakkı tahkik hem de yardım teklifinden hatırlara

gelmesi melhuz olan bir

eksiklik tevehhümünü defi' ile vaki' olan nusrat ve mücahede tekliflerinin faydası insanların kendilerine aid

olduğunu ihtar ve aynı zamanda muhalefetten tahzir için belîğ bir inzardır.

Şimdi o Peygamberleri bir nevi' tafsıl ve nübüvvet ve kitabdan sonra bir de kuvvet isti'malinin sebebini

beyan ile hatimeye temhid olarak buyuruluyor ki:

﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا
النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾ ثُمَّ
قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ
الْإِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً
ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا
حَقَّ رِعَايَتِهَا فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿٢٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا
بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنَ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ
وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٩﴾

Sh:»4763

﴿٢٩﴾ لَيْلًا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ
فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو
الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

Meali Şerifi

Hem celâlim hakkı için Nuhu ve İbrahimi gönderdik, zürriyyetlerinde de nübüvvet ve kitabı atâ kılık öyle

iken içlerinden ba'zısı hidayeti kabul etmiş, çokları ise yoldan çıkmış fâsıklardır 26 Sonra onların izleri

üzerinde Resullerimizle ta'kiyb ettik, bir de Meryemin oğlu İsa ile ta'kiyb ettik ve ona İncili verdik ve ona tabi'

olanların kalblerinde bir nıkkat bir merhamet yarattık, bir de rehbanıyyet ki onu onlar ibda' ettiler, biz onu

üzerlerine yazmamıştık, ancak Allah rızasını aramak için yaptılar, sonra da ona hakkıyla riayet etmediler,

biz de içlerinden iman etmiş olanlara ecirlerini verdik, çokları ise yoldan çıkmış fâsıklardır 27 Ey o bütün

iman edenler! Allahdan korkun ve Resulüne iman edin ki sizlere rahmetinden iki nasıb versin ve size bir

nur bahşeylesin ki onunla yürüyesiniz hem de size mağfiret buyursun. Allah gafurdur rahîmdir 28 Çünkü

Ehli kitab bilmiyecek mi ki Allahın fadlından bir şey'e güç yetiremezler ve hakikat fadıl, Allahın yedindedir,

onu dilediğine verir ve Allah çok büyük fadıl sahibidir 29

« - ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ﴾ 26.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ » kavlini bir nevi' tafsîldir. Vav, istinafiyye lâm, kasem

müvattesi, kad tahkık içindir. « وَبِجَلَالِي قَدْ أَرْسَلْنَا » demek gibidir. Bu kuvvetli te'kidler

«vav» in delâlet ettiği mukadder bir suâlin cevabı ve Resuli ekremin kitabdan maada bir de kuvvet ve seyf

ile mücahedeye me'mur olarak irsali esbabının iyzahı olan bu beyanı takviye ve ehemmiyyetini

iş'ar

Sh:»4764

içindir. Mukadder suâl, kelâmin gelişinden anlaşıldığına göre şöyledir: Açık mu'cizelerle Resuller

gönderildikten ve beraberlerinde kitab ve miyzan indirildikten sonra insanların adaletle doğrulmaları için

bunlar kâfi olmalı değil midir? O halde bir de demirin şiddetli be'si ile menafının istihsalı için mücadele

emri ve onunla inzar edici yeni bir Resul irsalinin hikmeti nedir? İşte hem bu gibi hatıralara cevap hem de

Sûrenin âhırını evveline uygun bir hâtime ile bağlamağa temhid olmak üzere buyuruluyor ki: namı celâlîme

yemîn ile söylerim hakikaten biz Nuhu ve İbrahimi gönderdik

﴿وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ﴾ zürriyyetlerinde de nübüvvet ve

kitabı ata kıldık - ya'ni kendilerine risalet verdikten başka zürriyyetleri içinde de Peygamberler yaptık ve

onlara kitablar vahiy eyledik. İbni Abbastan burada kitab, kalem ile yazı ma'nasına olduğuna dair bir rivayet

vardır. Buna göre demek olurki daha evvel vahiy olunan kitablar yalnız ezberlerde tutulabilenlerden ibaret

iken sonradan yazının icadiyle yazılmağa da başlanmıştır. Netekim Tevrat yazının icadından sonra nâzil

olan kitablardandır. ﴿فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ﴾ öyle iken içlerinden hidayeti kabul eden doğru yolu tutan

var ﴿وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾ onunla beraber çokları fâsıktırlar. - Doğru yola yanaşmamış

yâhud doğru yoldan çıkmış, fıskı, âdet edinmişlerdir. Demek ki yalnız kitab emri insanların insaf ve

hakkaniyyetle tutunmaları için kâfi değildir. Bunun halâ da böyle olduğunu isbat için de buyuruluyorki 27.

﴿ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا﴾ sonra onların izleri üzerinde resullerimizle

ta'kibettik - TAKFİYE, aslı ense demek olan kafa kelimesinden me'huz olup

bir kimseyi diğzerinin ensesinden ve ardı sıra yollamak, ona kafadar etmek demektir. Ya'ni bir zaman

fasıladan sonra o evvel gönderilen Resullerin Peygamberlerin izlerince arkalarından kafadarları olmak

üzere ardı ardına bir çok Peygamberler gönderdik ki Müsadan sonraki Benî İsrâil Peygamberleri hep

bunlar içinde dahildirler. ﴿وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ﴾ bir de İsa İbni Meryem ile ta'kid

etdik - Ya'ni o ardı ardına irsal nihayet İsa aleyhisselâma kadar geldi, bir de onunla te'kid olundu

﴿وَأَتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ﴾ ve ona İncili verdik - Alusî derki ona verilen İncil elyevm Nesâranın

ellerinde bulunan ve onun miylâdı kıssasıyle salbi kıssai müfterasını hâvi olan İnciller değildir. اهـ .

Bugün Hıristiyanların ellerinde resmî olarak Metta İncili, Merkuş İncili, Lûka İncili, Yuhanna İncili namiyle

dört İncil vardır ki isimlerinden ve mündericatlarından da anlaşıldığı üzere hepsi sonradan yazılmıştır.

Bunlar Hazreti İsanın bir tercemei hali olarak yazılmış muhtelif eserlerdir. Tarihlerin beyanına göre

Kostantin zamanında ilk teşekkül eden sinodda daha bir çok İnciller içinden seçilmiştir. Netekim Arabcaya

terceme edilmiş olan «Barnaba İncili» namındaki gayri resmî İncil ile öbürlerinin arasında çok büyük fark

vardır. Dört İncilde Hazreti İsanın mev'izaları olmak üzere yazılmış olan vaızlar içinde hakikî İncil âyetlerinin

mazmunu olması melhuz bulunan güzel kelâmlar de yok değil ise de bir çoklarınının tahrife uğramış olduğu

birbirleriyle mukayesesinden anlaşılacak kadar barizdir. En barizi de tevhid ruhunu değiştirmiş, teslise tebdil eylemiş olan noktalardır. Maamafih iymana terğib ile ahlâkî ve edebî incelikleri ihtiva eden noktaları

da vardır. ﴿وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً﴾ ve ona,

ya'ni İsaye ittiba' edenlerin kalblerinde bir şefekat

Sh:»4766

ve merhamet yarattık - aralarında sevişecek ve birbirlerine acıyıp yardımlaşacak bir kalb inceliğine

muvaşfak kıldık. Sûrei Fetihde Resulullahın ashabı hakkında «رَحْمَاءَ بَيْنَهُمْ» Buyurulduęu gibi

merhametli idiler, «مَثَلُهُمْ فِي الْإِنجِيلِ وَرَهْبَانِيَّةٍ﴾ bir de

rehbaniyyeti - REHBANİYYET, büyük bir korku hissiyle çekilip Dünya lezaizini terkederek zühd-ü rıyazat ile

ibadette mübalega etmektir ki esasen rehbanı maksus fıl ve halet demektir. Rehban da çok korkmak

ma'nasına rehbetten rahibin mübalegası olup çok korkan demektir. Bir de rahibin cem'i ranın zammı ile

rühban geldiğinden cem'a nisbet edilerek zamm ile rühbaniyyet dahi denildiğini Ebüssü'ud kaydeder.

Rühbanlık, rahibler hasleti demek olur. ﴿ابْتَدَعُوهَا﴾ ki onu onlar ibtida' ettiler - bid'at olarak ilkin

kendileri ihdas ve iltizam etmek istediler. Ya'ni ﴿مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ﴾ biz onu üzerlerine

yazmamıştık - re'sen farz kılmamış, onunla mükellef tutmamıştık

﴿الْأَبْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ﴾ ancak Ellahın rızasını aramak için iltizam ettiler. - Çünkü

Ashabı Kefh kıssasında geçtiği üzere Hazreti İsanın ref'inden sonra mü'minler Cebabire tarafından tazyıka

uğramış, kaç defalar katliâmlara ma'ruz kalarak kırılmışlar, pek az kalmışlardı. Onun için fitneye düşmekten

korkarak dinlerini muhafaza etmek ve kendilerini ihlâs ile ibadete vermek üzere rehbanıyeti ihtiyar edip

dağ başlarına gizli yerlere çekildiler. Taberînin Abdullah ibni Mes'ud radiyallahü anhten tahrir ettiğine göre

Resulullah Sallâllahü aleyhi vesellem buyurmuştur ki: Bizden evvelkiler yetmiş bir fırkaya ayrıldılar,

içlerinden üçü necat buldu. Sairleri helâk oldu, üç fırkadan birisi mülûk ile karşılaştı, Allahın dini ve İsa İbni

Meryem «salevatullahi aleyh» in dini üzerine onlarla çarpıştılar, mülûk onları katlettiler, bir

fırkanın

Sh:»4767

da mülûk ile çarpışmaya takatları yoktu, onların kavımları arasında ikamet edip Allahın dinine ve İsa İbni

Meryem «Salevatullahi aleyh» in dinine da'vet ediyorlardı, mülûk bunları da katlettiler ve bıçkılarla biçtiler,

diğer bir fırkanın ise ne mülûk ile çarpışmaya ne de onların kavımları arasında ikamete takatleri yoktu,

bunlar da çöllere ve dağlara çekilerek oralarda terehüh ettiler. **اهـ** . Hazreti Yahya ile Hazreti Isanın

tecerrüd hayatlarında buna az çok bir nümune yok değil ise de o kendilerine farz kılınmış değil idi. Ancak

gayri meşru' bir hal karışmamak şartıyla Allah rızası için nezr-ü iltizam olduğu takdirde iyfası vücub

kesbedecek ihtiyarî bir nafîle idi. Onlar Allahın rıdvanını aramak için onu ihtiyar ve iltizam ettiler

﴿فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا﴾ sonra da ona hakkıyla riayet etmediler - riayet edenler

bulundu ise de hepsi etmediler. Çokları «

انَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ
بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

re'fet ile tevhidî bırakıp rühbanlık behanesiyle hazîne toplama ve teslise sapmaya ve ahlâsızlık yapmağa

kalkıştılar. ﴿فَاتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ﴾ biz de içlerinden iman

edenlere ecirlerini verdik ﴿وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾ çokları ise fâsiktirler. - Hakkıyla riayet

şöyle dursun iman hududundan çıkıp fîsk içinde puyan olarak nâsın adalet ve insaf ile kıyamına mani'

olmaktadırlar. İşte hal bu merkezde iken Allah tealâ İbrahim zürriyyetinden Resulü Muhammed Mustafayı

yeni bir kitab ve şeri'at ve seyf-ü kuvvet ile mücahedeye me'mur ederek irsal buyurdu. 28.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ Ey o bütün iman edenler! - Ya'ni geçen Resullere iman edip

de ahidlerine riayet eyliyen ve ecre nâil olmuş bulunan mü'minler şimdi ﴿اتَّقُوا اللَّهَ﴾

Allahdan

Sh:»4768

korkun - o fâsikların mevkiine düşmekten sakının - da ﴿وَأْمِنُوا بِرَسُولِهِ﴾ Resulüne iman

edin - ya'ni son gönderdiği Resulü Muhammed Mustafa Sallâllahu aleyhi veselleme dahi iman edin

﴿يُؤْتِكُمْ كَفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ﴾ ki size rahmetinden iki nasîb versin - birisi evvelki

Resullere imanın ecri birisi de bu Resulüne imanın ecri olan iki nasîb. İbni Cerîrin Ebu Mûseleş'arfı

radiyallahü anhten tahric eylediği bir hadîste Resullulah Sallâllahu aleyhi vesellem buyurmuştur ki: «

ثَلَاثَةٌ يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ رَجُلٌ آمَنَ بِالْكِتَابِ الْأَوَّلِ
وَبِالْكِتَابِ الْآخِرِ وَرَجُلٌ كَانَتْ لَهُ أُمَّةٌ فَأَدَّبَهَا وَأَحْسَنَ تَأْدِيبَهَا
ثُمَّ أَعْتَقَهَا فَتَزَوَّجَهَا وَعَبَدَ مَمْلُوكٌ أَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ وَفَصَحَّ

لِسَيْدِهِ» ya'ni üç kişi iki kerre ecre nâil olurlar: evvelki kitaba ve sonraki kitaba iman eden adam, ve bir

cariyesi olup da onu güzel edeb ile terbiye sonra da onu âzad edip de tezevvüc eden adam, bir de

Rabbına güzel ibadet eden ve efendisine hayırhah olan abdi memlûk

﴿وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا﴾ ve size bir nûr bahşeylesin ﴿تَمْشُونَ بِهِ﴾ ki onunla ileri

doğru yürüyesiniz «

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ
﴿وَيَغْفِرُ لَكُمْ﴾ ve size mağfiret buyursun -
﴿وَبِأَيْمَانِهِمْ﴾ âyetinde beyan olunan nûr

geçmişte olan günahlarınızı rahmetiyle örtsün ﴿وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ve Allah, gafurdur

rahîmdir. - Ya'ni fâsık olanlar dahi iman ettikleri takdirde onları da afveder. Mağfiret ve rahmetiyle me'cur

eyler. Onun için rahmeten lilâlemîn olan Resulünü fadliyle ba's-ü irsal buyurmuştur. 29.

﴿لَعَلَّ يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ﴾ Ehli kitab bilmiyeceđi için mi? - Vahidî demiştir ki: Bu âyet

müşkildir. Bunun makabline keyfiyyeti ittisali hakkında müfessirînin vâzih bir kelâmı yoktur اهـ .

Müfessirînin ekserîsi buradaki « لا اُقْسِمُ », « لا » de olduğu gibi inezîd olup hasili ma'na müsbet

olarak « يَعْلَمُ » demek olduğunu söylemişler

Sh:»4769

ve makabline irtibatı için de bir kaç ihtimal beyan etmişlerdir. Fahri Razî bunu kavli meşhur olarak şöyle

hulâsa eder: Ehli kitab vahy-ü risaletin ve kitab-ü şer'in kendilerine mahsus olduğu iddiasında buldukları

cihette Allah tealâ onların Muhammed Aleyhisselâma iman etmelerini emir ve buna büyük ecirler va'd

buyurduktan sonra akabinde de bu âyeti getirmiştir ki maksad; nübüvvet faziletinin kendilerine mahsus

olması itikadını kalblerinden izale etmek olup ma'na şudur: «Bu hitab ve beyan ve bu va'd-ü veiyd, Ehli

kitabın şunu bilmeleri içindir ki...». Ebû Müslimi İsfahanî gibi bazıları da « لا » yı nefi ma'nasında tutmakla

beraber « لَا يَقْدِرُونَ » zamirini Peygamber ve Eshabına göndererek kelâmın fahvasından yine

müsbet ma'na çıkarmak istemişler, ve o ma'nayı şöyle takdir etmişlerdir: «Bu ihtarı ve bu va'd-ü vayıd

şunun için yaptık ki Ehli kitab, Peygamber ve Eshabı Allahın fadlından bir şeye kadir olamazlar, ya'ni o iki

ecr-ü nûra o mağfirete sebep olamazlar diye itikad etmesinler, bil'akis kadir olacaklarını bilsinler. Ziyra

şübhe yok ki kadir olamazlar diye bilmezlerse kadir olurlar diye bilmeleri lâzım gelir. Razî bu ma'nayı tercih

etmiştir. Fakat, biz burada « لا » nın zaid olmasını münasib görmediğimi gibi Ehli kitaba raci' olması zâhir

olan « لَا يَقْدِرُونَ » zamirinin Peygamber ve Eshabına irca'nını da muvafık bulmuyoruz. Bizim

kanaatimize göre bu âyet « اتَّقُوا اللَّهَ وَأَمِنُوا بِرَسُولِهِ » emrine muhalefet ettikleri

takdirde Ehli kitaba bir vayıd mahiyetinde olup kelâm, istifhamı inkârî ma'nasında ve « لام », mukadder

« لَا يُؤْمِنُونَ » ye müteallık olarak «

لَإِنَّ لَا يَعْلَمُ أَهْلُ الْكِتَابِ لَا يُؤْمِنُونَ » takdirindedir. Ve şöyle demek olur:

Ehli kitab şunu bilmiyecekleri içinmi iman etmiyecekler? Hayır bilmeleri lâzım gelir

﴿إِلَّا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ﴾ ki onlar Allahın fadlından bir şeye

karşı güç yetiremezler - Allahın bir fadlı olan

Sh:»4770

nübüvvet ve risaleti zorla alamazlar. Allahın fadliyle risalet verdiği Resulüne güç yetiremezler ve ona iman

etmedikçe ona mev'ud olan fazla erce nâil olamazlar ﴿و﴾ ve - yine bilmeleri lâzım gelirken

﴿يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ onu fadıl, Allahın yeddindedir ﴿أَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ﴾

dilediğine verir - onun için Resulüne risalet vermiş ve ona iman edenleri fazla ecr-ü nûr ile mümtaz

kılmıştır. ﴿وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾ ve Allah çok büyük fadıl sahibidir. - Ehli kitab bu

hakikatleri bilmezlermi, bilmiyecekleri içinmi Resulüne iman etmiyecekler? Hayır iman etmezlerse

bunları bilmediklerinden değil, mücerred hased, teassub ve inad ile fısıklarından dolayı iman etmezler.

Onun için iman edenleri ondan sakındırmak için « اتَّقُوا اللَّهَ وَأَمِنُوا بِرَسُولِهِ » diye

hıtab buyurulmuştur. İbni Cerîrin Katadeden tahrir ettiğine göre «

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَأَمِنُوا بِرَسُولِهِ » âyeti nâzil olduğunda

Ehli kitab, müslimanlara hased ettiler, onun üzerine de Allah tealâ «

« لئلا يعلم أهل الكتاب إلا يقدرون » âyetini inzal buyurdu. Bir de demiştirki:

bize şöyle zikrolundu: Hazreti Peygamber sallallâhü aleyhi vesellem buyurduki bizim meselemizle bizden evvelki iki Ehli kitabın meseli tıbkı şu temsil gibidir: bir adam geceye kadar bir kırata çalışmak üzere bir takım ecîrler tutmuş, derken nısfı nehar olunca çalışmaktan usanmışlar vaz geçmişler, o da hisablarını görmüş, yarım kırat ücretlerini vermiş, sonra yine geceye kadar çalışmak üzere bir kırata bir takım ecîrler daha tutmuş, onlar da İkindiye kadar çalışmışlar, sonra çalışmaktan usanmış bırakmışlar, onların da hesabını görmüş o kadar ücretlerini vermiş, sonra da bakıyye kalan işi geceye kadar çalışmak üzere iki kırata diğer bir takım ecîrler tutmuş, denilmiş ki: Neye bunların ameli

Sh:»4771

daha azken ücretleri daha çok? O da demiş ki mal benim istediğime veririm, işte umarımki biz iki kırat eshabından olalım.

Burada Surei « حديد », hitam buldu, « الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى التَّمَامِ » 23 Cümadelâhire

1355 bunu « مجادله » Suresi ta'kib edecektir. «

« رَبِّ يَسِّرْ وَلَا تَعَسِّرْ رَبِّ تَمِّم بِالْخَيْرِ »

